

1. Ab abusu ad usum non valet consequentia.

Z nadużycia nie należy wnioskować [o prawie] do korzystania. Obecnie – jeśli ktoś czyni ze swojego prawa użytek, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego, jego działanie lub zaniechanie nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony (art. 5 KC).

2. Ab alio exspectes, alteri quod feceris.

Oczekuj od drugiego [tego samego], co ty mu uczyniłeś – Publil. Sent. A 2; Sen. Ep. 94, 43, 6. Por. także Matt. 7, 12; Luc. 6, 31.

3. Ab assuetis non fit iniuria.

Z tradycji nie płynie bezprawie. Obecnie – por. art. 56 KC; kan. 26 CIC 1983.

4. Ab herede obligatio incipere non potest.

Zobowiązanie nie może rozpoczynać się od osoby dziedzica – wg Gai. 3, 100. Obecnie – por. art. 922; art. 1047 KC.

5. Ab initio nullum semper nullum.

Od początku nieważne, zawsze nieważne. Obecnie – podobnie. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest bezwzględnie nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy (art. 58 § 1 KC). Czynność sprzeczna z zasadami współżycia społecznego jest bezwzględnie nieważna (art. 58 § 2 KC). Wyjątki stanowią przypadki konwalidacji nieważnej czynności prawnej (por. np. art. 14 § 2; art. 890 KC) oraz jej konwersji (por. np. art. 951; art. 952 KC).

6. Ab interlocutorio discedere iudici licet.

Sędziemu wolno odstąpić od postanowienia tymczasowego. Obecnie – podobnie, por. np. art. 240; art. 359 KPC.

7. Abrogata lege abrogante non reviviscit lex abrogata.

Uchylenie ustawy uchylającej ustawę nie przywraca obowiązywalności uchylonej ustawy.

8. Absens absentis curator esse nequit.

Nieobecny nie może być kuratorem nieobecnego. Obecnie – por. art. 184 KRO.

9. Absentem accipere debemus eum, qui non est eo loci, in quo petitur.

Za nieobecnego powinniśmy uważać tego, kto nie stawia się w miejscu procesu – D. 50, 16, 199.

10. Absentem in criminibus damnari non oportet.

Nieobecnego nie należy skazywać za przestępstwo – wg D. 48, 19, 5 pr. (Ulpianus). Obecnie – co do zasady podobnie. Obecność oskarżonego na rozprawie głównej jest obowiązkowa (art. 374 § 1 KPK).

11. Absentia longa morti aequiperatur.

Długotrwała nieobecność równa się śmierci. Obecnie – por. art. 29 KC.

12. Absoluta sententia expositore non indiget.

Jasne wyrażenie nie wymaga interpretacji.

13. Absolutus sententia iudicis praesumitur innocens.

Domniemywa się, że uniewinniony przez sąd jest niewinny. Obecnie – art. 42 ust. 3 Konst.; art. 6 ust. 2 EKPCz; art. 5 § 1 KPK.

14. Absque pugna non datur victoria.

Bez walki nie ma zwycięstwa.

15. Abundans cautela non nocet.

Nadmierna ostrożność nie szkodzi – wg C. 6, 23, 17 (Arcadius). Dotyczy przede wszystkim klauzul w umowach.

16. Abusus non tollit usum.

Nadużycie nie wyklucza [prawa] używania [czegoś zgodnie z prawem] – wg D. 7, 5, 5 (Ulpianus). Por. także Cic. Top. 17. Obecnie – podobnie. Nadużycie jakiegos uprawnienia nie powinno powodować zakazu należytego z niego korzystania w ogóle (por. art. 5 KC).

17. Ab utraque parte dolus compensandus.

Za podstęp odpowiadają obie strony – wg D. 2, 10, 3, 3 (Iulianus). Obecnie – por. 473 § 2 KC.

18. Accessio caedat principali.

Przyrost niech przypada rzeczy głównej – D. 34, 2, 19, 13 (Ulpianus). Obecnie – podobnie. Własność nieruchomości rozciąga się na rzecz ruchomą, która została połączona z nieruchomością w taki sposób, że stała się jej częścią składową (art. 191 KC). W razie połączenia lub pomieszczenia rzeczy, gdy jedna z rzeczy połączonych ma znacznie większą wartość niż pozostałe, rzeczy mniejszej wartości stają się jej częściami składowymi (art. 193 § 2 KC).

19. Accessorium naturam sequi congruit principalis.

Przynależność słusznie podąża za naturą rzeczy głównej – Liber sextus 5, 13, 42 (Bonifacius VIII). Por. także D. 33, 8, 2 (Gaius); 50, 17, 129, 1 (Paulus). Obecnie – art. 52 KC.

20. Accessorium sequitur principale.

Przynależność podąża za rzeczą główną. Por. uwagi do A 19.

21. Accipe, quod tuum, alterique da suum.

Odbierz, co twoje, a drugiemu oddaj, co jego.

22. Accusare nemo se debet (nisi coram Deo).

Nikt nie musi oskarżać samego siebie (chyba że przed Bogiem) – wg Tertull. De idol. 56, 2. Obecnie – por. art. 74 § 1; art. 175 § 1 KPK.

23. A communi observantia non est recedendum.

Nie należy odstępować od powszechnej praktyki – E. Wingate. Maxims 752.

24. Acta exteriora indicant interiora secreta.

Zewnętrzne działania wskazują na wewnętrzne tajemnice.

25. Acta publica probant se ipsa.

Akta urzędowe świadczą same za siebie. Obecnie – por. np. art. 76 KPA; art. 244 KPC; art. 3–5 KWU; art. 17 KRSU; kan. 1541 CIC 1983.

26. Acta simulata veritatis substantiam mutare non possunt.

Pozorne czynności prawne nie są w stanie zmienić rzeczywistości – C. 4, 22, 2 (Diocletianus). Obecnie – art. 83 § 1–2 KC.

27. Actio ad mobile est mobilis, ad immobile immobilis.

Skarga o ruchomość jest ruchoma, o nieruchomość – nieruchoma. Por. uwagi do M 73.

28. Actio autem nihil aliud est quam ius persequendi iudicio quod sibi debetur.

Powództwo nie jest niczym innym jak prawem dochodzenia na drodze sądowej tego, co się komu należy – Inst. 4, 6. Por. także D. 44, 7, 5 (Celsus). Obecnie – kan. 1491 CIC 1983.

29. Actio libera in causa, sed non in eventu.

Działanie dozwolone w przyczynie, ale nie w skutku. Obecnie – por. np. art. 425 § 2 KC; art. 31 § 3 KK.

30. Actio personalis moritur cum persona.

Skarga osobista umiera wraz z osobą.

31. Actiones heredi et in heredem competunt.

Skargi przysługują zarówno dziedzicowi, jak i przeciwko dziedzicowi – wg D. 5, 6, 3, 2 (Ulpianus); 21, 1, 48, 5 (Pomponius). Obecnie – co do zasady podobnie. Dziedzic z jednej strony obejmuje wchodzące do spadku wierzytelności, z drugiej jednak odpowiada za długi spadkowe (por. art. 922 § 1; art. 1030 i nast. KC).

32. Actiones semel inclusae iudicio salvae permanent.

Skargi raz wytoczone przed sądem pozostają w mocy – wg D. 50, 17, 139 pr. (Gaius). Obecnie – odmiennie. Pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia – aż do wydania wyroku. Pozew cofnięty nie wywołuje żadnych skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa. Sąd może uznać za niedopuszczalne cofnięcie pozwu, zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia tylko wtedy, gdy okoliczności sprawy wskazują, że wymienione czynności są sprzeczne z prawem lub z zasadami współzycia społecznego lub mają na celu obejście ustawy (por. art. 203 KPC).

33. Actioni nondum natae non praescribitur.

Nie ulega przedawnieniu skarga, która nie została wniesiona. Obecnie – przedawnieniu ulegają, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w ustawie (np. art. 223 § 2; art. 220 KC), cywilnoprawne roszczenia majątkowe (por. art. 117 KC).

34. Actio non datur non damnificato.

Nieposzkodowanemu nie przysługuje skarga.

35. Actio personalis moritur cum persona.

Skarga osobista [skierowana przeciwko konkretnej osobie] umiera [wygasa] wraz z osobą. Obecnie – art. 922 § 2 KC. Por. także przykładowo przepisy dotyczące umorzenia postępowania rozwodowego lub postępowania o separację w razie śmierci jednego z małżonków (art. 446 KPC), umorzenia postępowania o unieważnienie małżeństwa w razie śmierci jednego z małżonków, jeśli zstępni małżonka, który wytoczył powództwo, nie zgłoszą się w terminie sześciu miesięcy po wydaniu postanowienia o zawieszeniu wniosku o podjęcie postępowania (art. 450 § 2 KPC), umorzenie postępowania ze stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi w razie śmierci jednej ze stron, a jeżeli w charakterze strony występuje kilka osób, w razie śmierci wszystkich tych osób, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w ustawie (art. 456 § 1 KPC).

36. Actio quaelibet it via sua.

Każda skarga kroczy własną drogą.

37. Actio semel extincta non reviviscit.

Raz wygasłe roszczenie nie odżywa – wg D. 2, 14, 27, 2 (Paulus); 15, 3, 10, 9 (Ulpianus). Obecnie – w przypadku upływu terminu zawitego uprawnienie wygasa (por. np. 344 § 2 KC; kan. 1465 § 1 CIC 1983).

38. Actore non probante reus absolvitur.

Gdy powód nie udowodni swoich roszczeń, pozwany zostaje uwolniony. Obecnie – podobnie. Zgodnie z ogólną zasadą ciężar dowodu spoczywa na tym, kto z faktu wywodzi skutki prawne (art. 6 KC; art. 223 KPC). W procesie cywilnym powoda obciąża udowodnienie faktów prawotwórczych, tj. takich, które uzasadniają jego roszczenie. Pozwanego natomiast w zasadzie obciąża udowodnienie faktów tamujących i niweczących roszczenie powoda. W procesie kanonicznym – zob. kan. 1608 § 4 CIC 1983. W procesie karnym wszelkie niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść pozwanego (por. art. 5 § 2 KPK).

39. Actori incumbit onus probandi.

Na powodzie spoczywa ciężar dowodu. W procesie cywilnym ciężar dowodu spoczywa na osobie, która z faktu wywodzi skutki prawne (art. 6 KC; art. 232 KPC). Podobnie w procesie kanonicznym (kan. 1526 § 1 CIC 1983). W procesie karnym ciężar dowodu spoczywa na oskar-

żyliu oraz powódzie cywilnym. Oskarżony może, ale nie musi przeprowadzać dowodu, jeśli zaprzecza tezom oskarżenia (por. art. 74 § 1; art. 175 KPK). W procesie cywilnym incydentalnie dopuszcza się przerwienie ciężaru dowodu (por. np. art. 24; art. 471 KC). W procesie karnym ciężar dowodu wyjątkowo spoczywa na pozwanym (tzw. dowód prawdy) w przypadku przestępstwa pomówienia (art. 212 KK).

40. Actor non condemnatur.

Powód nie może być zasądzony.

41. Actor, qui plene probavit, non debet compelli iurare.

Powoda, który przedstawił wystarczające dowody, nie powinno się przymuszać do złożenia przysięgi – Decretales 2, 19, 2 Summarium. Obecnie – odmiennie. Przysięga nie jest współcześnie środkiem dowodowym w procesie polskim. W procesie kanonicznym sędzia może jednak nakazać stronom złożenie przysięgi (kan. 1532 CIC 1983). Świadek może uchylić się od tego obowiązku i wówczas składa zeznania niezaprzysiężony (kan. 1562 § 2 CIC 1983).

42. Actor sequitur forum rei.

Powód podąża za miejscem sądu pozwanego – Reg. can. 65 (Damasus). Por. także C. 3, 19, 3 (Theodosius I), 3, 13, 2 (Diocletianus), C.Th. 2, 1, 4 (Valentinianus I). Obecnie – co do zasady podobnie (por. art. 27 § 1 KPC; kan. 1407 § 3 CIC 1983). Odmiennie w procesie karnym (por. art. 31 § 1; art. 32 KPK).

43. Actor venire debet instructor quam reus.

Powód powinien przyjść [do sądu] lepiej przygotowany niż pozwany – wg C. 3, 11, 2 (Constantinus). Por. uwagi do A 38–39.

44. Actum frustratorium nemo praesumitur facere.

Uważa się, że nikt nie dokonuje czynności prawnej na próżno.

45. Actus curiae neminem gravabit.

Czynności sądu nikomu nie przyniosą szkody.

46. Actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat.

Czynność prawna powinna być tak interpretowana, aby raczej nadać jej skutek, niż ją unicestwić – wg D. 34, 5, 12 (Iulianus). Obecnie – por. art. 65; art. 948 KC.

47. Actus iudicialis potentior est extraiudiciali.

Czynność prawna dokonana przed sądem ma większą moc od pozasądowej.

48. Actus legitimi condicionem non recipiunt neque diem.

Akty prawne formalne nie dopuszczają ani warunku, ani terminu – Liber sextus 5, 13, 50 (Bonifacius VIII). Por. także D. 50, 17, 77 (Papinianus). Obecnie – co do zasady odmiennie. Dopuszczalne jest zastrzeżenie w czynności prawnej warunku lub terminu (art. 89; art. 110 KC), z zastrzeżeniem wyjątków wynikających z ustawy lub z właściwości czynności prawnej (por. np. art. 157 § 1; art. 962; art. 1018 § 1 KC).

49. Actus me invito factus non est meus actus.

Czynność [prawna] dokonana przeze mnie wbrew mojej woli nie jest moją czynnością [prawną]. Obecnie – por. art. 82 KC (brak świadomości lub swobody w powzięciu decyzji i wyrażeniu woli), art. 84–86 KC (błąd przy składaniu oświadczenia woli), art. 945 KC (wady oświadczenia woli przy testamentie), art. 15¹ pkt 3 KRO (wady oświadczenia woli przy zawarciu małżeństwa). Por. także kan. 125 CIC 1983.

50. Actus non facit reum, nisi mens sit rea.

Czyn nie podlega karze, jeżeli dokonano go bez premedytacji. Obecnie – ustawa karze również za przestępstwa popełnione nieumyślnie (art. 9 § 2 KK).

51. Actus omissa forma legis corrui.

Czynność prawna dokonana z naruszeniem formy przepisanej przez prawo jest nieważna. Obecnie – por. art. 58, art. 73; art. 958 KC; kan. 124 CIC 1983.

52. Actus simulatus nullius est momenti.

Czynność prawna pozorna jest nieważna – wg D. 23, 2, 30 (Gaius), C. 4, 22. Obecnie – sankcja nieważności bezwzględnej dotyczy jedynie pozorności zwykłej. W przypadku pozorności kwalifikowanej czynność ukryta może być ważna. Ważność czynności ocenia się według właściwości tej czynności (por. art. 83 § 1 zd. 1 KC).

53. Actus ultra intentionem agentium nihil operatur.

Skutki czynności prawnej nie wykraczają ponad oświadczenia woli stron. Obecnie – por. art. 65 § 2 KC.

54. Ad ea, quae frequentius accidunt, iura adaptantur.

Prawa dostosowują się do tych przypadków, które zdarzają się bardzo często.

55. Ad iura renuntiata non datur regressus.

Nie można odzyskać praw, których się zrzekło. Obecnie – por. np. art. 180 KC.

56. Adoptare minor maiorem non potest.

Młodszy nie może przysposobić starszego – wg Inst. 1, 11, 4. Obecnie – art. 114¹ § 2 KRO.

57. Adoptio naturam imitatur.

Przysposobienie naśladuje naturę – Inst. 1, 11, 4. Obecnie – podobnie, por. art. 114¹; art. 121; art. 124¹ KRO.

58. Ad quem spectat onus, et emolumentum.

Kto ponosi ciężar, czerpie też korzyść – Reg. can. 75 (Damasus). Por. także D. 50, 17, 10 (Paulus). Obecnie – por. np. art. 207; art. 864; art. 867 § 1 KC; art. 31 KSH (subsidiarna odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki), art. 65 KSH (zasada rozliczeń z ustępującym wspólnikiem), art. 83 KSH (zasady podziału strat w razie likwidacji spółki), art. 89 KSH (odesłanie do przepisów o spółce jawnej), art. 286 KSH (podział majątku spółki z o.o. w razie likwidacji).

59. Ad tempus concessa post tempus censentur denegata.

To, co zostało przyznane na określony czas, po upływie terminu należy uważać za uchylone. Obecnie – podobnie, por. np. art. 236; art. 270¹ KC.

60. Ad tempus prohibitum post illud tempus censetur permissum.

To, co na jakiś czas zostało zabronione, po upływie tego czasu uznaje się za dozwolone – wg C. 10, 61, 1 (Caracalla). Obecnie – podobnie, por. np. art. 233 ust. 3 Konst.

61. Ad turpia nemo obligatur.

Nikt nie jest zobowiązany do niegodziwości. Obecnie – art. 353¹ KC.

62. Adulterium sine dolo malo non committitur.

Cudzołóstwa nie popełnia się bez premedytacji – D. 48, 5, 44 (Gaius). Obecnie – małżeńska niewierność nie stanowi czynu zabronionego.

Może natomiast stanowić podstawę orzeczenia rozwodu z orzeczeniem o winie.

63. Adversus periculum naturalis ratio permittit se defendere.

W obliczu niebezpieczeństwa wrodzony rozsądek pozwala się bronić – D. 9, 2, 4 pr. (Gaius). Obecnie – art. 2 ust. 2 lit. a EKPCz; art. 423 KC; art. 25 § 1 KK.

64. Advocatorum error litigantibus non nocet.

Błąd adwokatów nie szkodzi stronom procesowym – wg C. 2, 9, 3 pr. (Diocletianus). Obecnie – odmiennie. Działania pełnomocnika procesowego obciążają mocodawcę. Czynność prawna dokonana przez przedstawiciela pociąga za sobą skutki bezpośrednio dla reprezentowanego (art. 95 § 2 KC). W rezultacie wszystkie czynności procesowe dokonane przez pełnomocnika, ale również jego zaniedbania, należy traktować tak jak czynności samej strony procesowej, ze wszystkimi skutkami procesowymi wynikającymi zarówno z owych działań, jak i zaniedbań. Por. także art. 93 KPC.

65. Advocatus non accusat.

Adwokat nie oskarża – wg D. 38, 2, 14, 9 (Ulpianus).

66. Aequitas enim lucet ipsa per se.

Sprawiedliwość jaśnieje sama przez się – Cic. De off. 1, 9, 30.

67. Aequitas est mater exceptionis.

Słuszność jest matką wyjątków [ew. zarzutów procesowych]. Obecnie – por. kan. 1491 CIC 1983.

68. Aequitas non facit ius, sed iuri auxiliatur.

Słuszność nie stanowi prawa, lecz prawo wspomaga.

69. Aequitas numquam contravenit legi.

Słuszność nigdy nie sprzeciwia się prawu.

70. Aequitas praefertur rigori.

Słuszność jest stawiana przed srogością [ew. rygoryzmem prawnym]. Obecnie – por. np. art. 25 § 2–3; art. 26 § 3; art. 58 § 1 KK.

71. Aequitas sequitur legem.

Słuszność podąża za prawem. Obecnie – kan. 19 CIC 1983. Por. także np. art. 417²; art. 411 pkt 2; art. 428; art. 431 § 2; art. 440; art. 902 KC; art. 144 § 1–2 KRO.

72. Aequum et bonum est lex legum.

To, co słuszne i sprawiedliwe, jest najwyższą ustawą – Hobbes, *De civ.* 224.

73. Aequum est, ut quis participavit lucrum, participet et damnum.

Słuszne jest, aby ten, kto uczestniczy w zysku, uczestniczył też w stracie – wg D. 17, 2, 55 (Ulpianus). Por. uwagi do A 58.

74. Aequum ius est non quo omnes usi sunt sed quod omnibus latum est.

Słusznym prawem nie jest to, którym wszyscy się posługują, lecz to, które wszystkich dotyczy – Sen. Epist. Ad Lucil. 16, 107, 6.

75. Aes alienum est onus universi patrimonii, non certarum rerum.

Długi ciążyą na całym majątku, nie tylko na określonych rzeczach. Obecnie – por. np. art. 1030 i nast. KC; art. 41 § 1 KRO.

76. Affectus punitur, etsi non sequatur effectus.

Zamiar jest karalny nawet wtedy, gdy zamierzony skutek nie nastąpił. Por. uwagi do A 50.

77. Affines sunt viri et uxoris cognati.

Powinowatymi są krewni męża i żony – D. 38, 10, 4, 3 (Modestinus). Obecnie – art. 26 KRO; kan. 109 § 1 CIC 1983.

78. Affinis non parit affinem. (Affinitas non parit affinitatem.)

Powinowaty nie rodzi powinowatego. (Powinowactwo nie rodzi dalszego powinowactwa). Obecnie – odmiennie, por. np. art. 115 § 11 KK; art. 261 § 1 KPC; art. 6 PrUSP; kan. 109 § 2 CIC 1983.

79. Affinitatis iure nulla successio promittitur.

Powinowactwo nie daje podstawy do dziedziczenia ustawowego – C. 6, 59, 7 (Diocletianus). Obecnie – podobnie, por. art. 931 i nast. KC.

80. Affirmanti incumbit probatio.

Ciężar dowodu spoczywa na twierdzącym. Por. uwagi do A 39–40.

81. Agendo nemo causam suam facit deteriorem.

Nikt nie pogarsza swojej sprawy przez wniesienie skargi – wg D. 50, 17, 86; 50, 17, 87 (Paulus). Obecnie – podobnie. Obowiązuje zakaz *reformatio-nis in peius* (por. art. 139 KPA; art. 384 KPC; art. 434 § 1 KPK).

82. Agens sine actione a limine iudicii repellitur.

Jeśli ktoś wnosi oskarżenie bez podstaw prawnych, zostaje ono oddalone. Obecnie – art. 199 § 1 KPC; art. 17 § 1 KPK; art. 58 § 1 PostAdmU.

83. Agentes et consentientes pari poena plectuntur.

Sprawcy i przyzwalający na ich działania podlegają tej samej karze – wg D. 9, 2, 44, 1 (Ulpianus, Paulus); 9, 2, 45 (Ulpianus); 92, 45 pr. (Paulus); 47, 6, 1 (Ulpianus). Obecnie – nieco inaczej, por. art. 2; art. 162 KK.

84. Agere non valenti non currit praescriptio.

Przeciwko niezdolnemu do działania nie biegnie przedawnienie. Obecnie – art. 122 § 1 KC.

85. Agnatione postumi rumpitur testamentum.

Pogrobowiec jako ustawowy dziedzic obala testament – wg Gai. 2, 131. Obecnie – art. 927 § 2 KC.

86. A iure nemo recedere praesumitur.

Domniemywa się, że nikt nie rezygnuje ze swojego prawa. Obecnie – podobnie. Niewykonywanie prawa co do zasady nie powoduje jego utraty, chyba że przepis stanowi inaczej (por. np. art. 255; art. 293 § 1 KC; art. 111 KRO; art. 130a ust. 10 PrDrog).

87. Alienabile ergo praescriptibile.

Zbywalny, a zatem podlegający przedawnieniu. Obecnie – co do zasady roszczenia majątkowe podlegają przedawnieniu (art. 117 KC). Por. jednak art. 223; art. 220 KC.

88. Aliena concupiscere nemo debet.

Nikt nie powinien pożądać cudzej własności – wg Ex. 20, 17; Deut. 5, 21. Obecnie – por. art. 278 i nast. KK.

89. Aliena negotia exacto officio geruntur.

Cudze sprawy prowadzi się z należytą starannością – C. 4, 35, 21 (Constantinus). Obecnie – podobnie, por. np. art. 752 KC; art. 101 § 1 KRO; art. 186 GospNierU.

90. Alieno facto ius alterius non mutatur.

Czyn jednego nie zmienia praw drugiego – wg D. 8, 6, 6, 1 (Celsus).

91. Alienum negotium rati habitione fit meum.

Cudza umowa poprzez potwierdzenie staje się moją – wg D. 3, 5, 5, 12 (Ulpianus). Obecnie – por. np. art. 519 KC.

92. Alienus dolus nocere alteri non debet.

Nikomiu nie powinien szkodzić cudzy podstęp – D. 44, 4, 11 pr. (Neratius). Obecnie – por. art. 86 KC.

93. Alimenta cum vita finiuntur.

Obowiązek alimentacyjny wygasa wraz ze śmiercią – D. 2, 15, 8, 10 (Ulpianus). Obecnie – art. 139 KRO.

94. Alimenta pro modo facultatum erunt praebenda.

Alimenty powinny być świadczone według możliwości [obciążonego] – wg D. 25, 3, 5, 19 (Ulpianus). Obecnie – art. 135 § 1 KRO. Zob. również art. 128–144¹ KRO.

95. Aliud est enim credere, aliud deponere.

Czym innym jest jednak udzielanie pożyczki, a czym innym deponowanie – D. 42, 5, 24, 2 (Ulpianus). Obecnie – por. art. 720; art. 835; art. 845 KC.

96. Aliud pro alio invito creditori solvi non potest.

Nie można wykonać zobowiązania, świadcząc bez zgody wierzyciela co innego, niż ustalono – D. 12, 1, 2, 1 (Paulus). Obecnie – podobnie. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego treścią (art. 354 § 1 KC). Spełnienie innego świadczenia jest możliwe jedynie za zgodą wierzyciela (upoważnienie przemienne: art. 453 KC).

97. Allegans contraria non est audiendus.

Nie należy dawać posłuchu [przed sądem] temu, kto sam sobie przeczy. Obecnie – por. kan. 1572 3° CIC 1983.

98. Allegantem turpitudinem suam, non esse audiendum.

Nie należy słuchać tego, kto wyznaje własną nieprawość – Reg. can. 111. Obecnie – odmiennie. Obowiązuje zasada swobodnej oceny dowodów (art. 233 KPC; art. 7 KPK; kan. 1608 § 3 CIC 1983).

99. Allegatio contra factum non est admittenda.

Nie należy dopuszczać twierdzenia niezgodnego z faktami.

100. Alteri stipulari nemo potest.

Nikt nie może zawierać stypulacji [zaciągać zobowiązania] na rzecz drugiej osoby [w zastępstwie osoby drugiej] – D. 45, 1, 38, 17 (Ulpianus); Inst. 3, 19, 19. Obecnie – odmiennie. Czynności prawne co do zasady mogą być zawierane przez przedstawiciela (art. 95 § 1 KC).

101. Alterius circumventio alii non praebet actionem.

Stosując podstęp wobec drugiej osoby, nie nabywa się roszczeń – D. 50, 17, 49 (Ulpianus). Obecnie – czynność dokonana pod wpływem podstępu jest czynnością ważną (sankcja nieważności względnej) do chwili uchylecia się od skutków prawnych tej czynności lub unieważnienia czynności przez sąd (por. art. 88 § 1 KC). Na jej podstawie może dojść do skutecznego nabycia praw podmiotowych. Wyjątkowo jednak podstęp może powodować bezwzględną nieważność czynności prawnej (por. np. art. 945 § 1 pkt 2 KC).

102. Alterius contractu nemo obligatur.

Umowa [dwóch osób] nie zobowiązuje trzeciej – C. 4, 12, 3 (Diocletianus). Obecnie – wierzyciel może żądać wykonania zobowiązania od dłużnika (art. 353 § 1 KC). Prawo dopuszcza jednak także zawarcie umowy o świadczenie przez osobę trzecią (art. 391 KC) oraz zawarcie umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej (art. 393 KC).

103. Alterius culpa nobis nocere non debet.

Wina innej osoby nie powinna nam szkodzić. Obecnie – por. art. 415 KC; kan. 128 CIC 1983.

104. Alterius factum alteri quoque nocet.

Czyn jednego szkodzi również drugiemu – wg D. 45, 2, 18 (Pomponius). Obecnie – por. np. art. 73 § 2 KPC.

105. Alterius mora alteri non nocet.

Zwłoka jednego nie szkodzi drugiemu – wg D. 22, 1, 32, 4 (Marcianus). Obecnie – por. art. 374 § 2; art. 377 KC.

106. Alternativa petitio non est audienda.

Alternatywne skargi sądowe nie podlegają rozpoznaniu. Obecnie – odmiennie, por. np. art. 193 KPC.

107. Ambiguitas contra stipulatorem est.

Dwuznaczność [w postanowieniach umowy] działa przeciwko wierzycielowi – wg D. 34, 5, 26 (Celsus). Obecnie – por. art. 385 § 2 KC.

108. Ambulatoria est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum.

Wola spadkodawcy może ulec zmianie aż do końca jego życia – D. 24, 1, 32, 3 (Ulpianus). Obecnie – art. 943 KC.

109. Amemus patriam, pareamus legibus.

Kochajmy ojczyznę, przestrzegajmy praw – wg Cic. Pro Sest. Rosc. 68, 143.

110. Ames iudicio, non amore iudices.

Kochaj sądenie, ale nie sądz z miłością – Ps-Sen. De mor. 48.

111. Amor et dominium non patiuntur socium.

Miłość i własność nie znoszą wspólników.

112. Amor est inter duos et non inter tres.

Miłość istnieje między dwiema osobami, a nie trzema.

113. Amor patriae nostra lex.

Miłość do ojczyzny naszym prawem – napis na frontonie Biblioteki Krasińskich w Warszawie.

114. Amor, odium et proprium commodum, saepe faciunt iudicem non cognoscere verum.

Miłość, nienawiść i prywatą często sprawiają, że sędziowie źle orzekają. Obecnie – w wypadku podejrzenia istnienia okoliczności, które wywołują uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego, można złożyć wniosek o jego wyłączenie. Zob. art. 49 KPC; 41 § 1 KPK; art. 16 § 1 KPW; kan. 1448 § 1, art. 18–19 PostAdmU; kan. 1449 CIC 1983.

115. Angliae iura in omni casu libertati dant favorem.

Prawa angielskie w każdym przypadku dają pierwszeństwo wolności.

116. Animus hominis est anima scripti.

Wola człowieka jest duszą pisma. Obecnie – por. np. 65 § 2; art. 948 KC.

117. Animus praesumitur ab effectu.

W przypadku skutku domniemywa się zamiaru – C. 9, 16, 19 (Antoninus Pius). Obecnie – na gruncie prawa karnego obowiązuje zasada domniemania niewinności (art. 42 ust. 2 Konst.; art. 6 ust. 2 EKPCz; art. 5 KPK). Podobnie kodeks cywilny przewiduje domniemanie dobrej wiary (art. 7 KC). Domniemanie winy występuje jednak incydentalnie (np. art. 427 KC).

118. Apices iuris non sunt iura.

Sztuczki prawne to nie prawa – wg D. 17, 1, 29, 4 (Ulpianus).